

«BAC DE RODA» UN ROMANÇ INÈDIT DE JACINT VERDAGUER

presentat per Ricard Torrents
i Ramon Pinyol

poeta madur que, el 1895, emmirallava
emmirallada la seva angoixa
el seu poema Sant Francesc.

adeta religiosa (S. Francesc s'hi moria), tradició
ar en Vic, que el poeta presentà amb tota la
adira d'inspiració.» La nota és signada per F.M.
Francesc Masferrer). Ara bé, entre els quatre ger-
Francesc Masferrer Arquimbau n'hi havia dos que portar-
el nom de Francesc: Francesc d'Assís Masferrer
(Vic, 1851 - Vilatorrada, 1907). Tots dos col·labora-
a «Lo Gay Saber». L'autor de la nota fou, segura-
ment, Francesc d'Assís, el gran dels Masferrer.

A Sant Francesc hi ha tres poemes datats entre
el juny de 1895: «26 de setembre de 1182», datat
a Barcelona el 29 de maig; «Impressió de les lla-
ces», datat a Madrid, el mes de maig, sense que se'n
sabeix el dia, i «In foco amor me mise», datat a
Barcelona el 20 de juny.

Jacint Verdguer, *Sant Francesc*, Tip. «L'Avenç»,
Barcelona, 1895 (pàgs. IX-X).

Vegeu el ms. 4D-5 «Manual de expensas hechas
en el venerable Colegio de Misioneros Franciscanos
desde el primero de noviembre 1862» (Arxiu
Històric dels Pares Franciscans de Catalunya).

Jaume Collell, «In illo tempore...», pròleg a Jacint
Verdaguer, *Dos màrtirs de ma Pàtria*, «Gazeta Mun-
dual», Vic, 1907.

El poema passà per un procés evolutiu des de la
seu inicial a l'esbartada del 8 d'octubre de 1869 (ve-
geu la nota 1), fins que fou premiat amb la viola d'or i
guanyà els Jocs Florals de 1874. Després, amb alguna
modificació poc significativa, passà a *Idil·lis i cants mis-
tífics* (1879), després a *Salteri Franciscà. Romancets
sobre la prodigiosa vida del Patriarca Sant Francesc*
(1882) i, finalment, a *Sant Francesc* (1895).

Jacint Verdguer, «Discurs per a donar comença-
ment a les acadèmies literàries tingudes en la font
de Sant Francesc», Desmau per lo cercle de joves vigatans estu-
diants de la llengua i de les glòries catalanes»,
Impremta i llibreria de Soler-germans, 1867.

Jacint Verdguer, *Sant Francesc*, op. cit., pàgs. VII-
VIII.
Els romancets són I) «Sant Francesc s'hi moria»,
II) «Desposori de Sant Francesc i la pobresa», III)
«Noi resuscitat», IV) «Sant Francesc predicant
sobre els aucells», V) «Impressió de les llagues». Foren im-
pressos en fulls esparços a Vic, Estampa de Ramon
Pinyol, 1882.

Jacint Verdguer, *Sant Francesc*, op. cit., pàg. XI.

Entre la producció inèdita juvenil
de Verdguer, ja Josep M. de Ca-
sacuberta subratllà la importància del
romanç «Bac de Roda» i se n'ocupà
sumàriament en els treballs «El senti-
ment de pàtria en els escrits juvenils de
Verdaguer» i «Jacint Verdguer col·lec-
tor de cançons populars», a *Estudis so-
bre Verdguer* (Vic: Eumo Editorial,
Editorial Barcino i Institut d'Estudis
Catalans, 1986, pàgs. 29-71 i 241-245
respectivament). Casacuberta tenia el
propòsit d'editar-lo, juntament amb al-
tres peces poètiques juvenils del poeta,
en un volum d'escrits inèdits que no
arribà a enllestir. El romanç es troba en
el manuscrit 370, vària II, carpeta 24,
folis 9 i 20, de la Biblioteca de Catalu-
nya.

Francesc Macià, «Bac de Roda», for-
ma part de la galeria de personatges de
l'àmbit vigatà que despertaren l'interès de
Verdaguer en els inicis de la seva carre-
ra literària, quan estudiava al Seminari
de Vic. Entre aquests, s'han de destacar
figures històrico-llegendàries com ara
el pagès de Paracolls, el general Manso
o el «vigatà» Puig de Perafita, savis
com el bisbe Ató, Gallissà o Balmes,
sants com Lluçà i Marcià, el beat Al-
mató, sant Segimon, sant Miquel dels
Sants o el pare Claret i bandolers com
ara Perot Rocaguinarda o Joan de Ser-
rallonga. De bona part d'aquests perso-
natges, se n'havia ocupat el cosí del po-
eta, el metge i escriptor Joaquim
Salarich i Verdguer, a l'obra *Vich: Su
història, sus monumentos, sus hijos y
sus glorias* (1854), de la qual Verdguer
se serví sovint per a documentar-se so-
bre història vigatana. Li havia interes-
sat, en especial, la guerra de Successió
i el tema de la pèrdua de les llibertats

nacionals de Catalunya, que tractà en
poesies conegudes com a «A la mort de
Rafael de Casanova» (1865) i «Los viga-
tans» (1866).

Francesc Macià, «Bac de Roda», el
personatge del romanç, era una figura
que s'havia mantingut viva a la memò-
ria popular de la comarca d'Osona i
que es perllongà fins al nostre segle, en
què foren col·locades làpides comme-
moratives a Vic en el lloc de l'execució,
a la Rambla de les Davallades, i a Ro-
da, a la masia familiar, en complir-se'n,
el 1913, el segon centenari de la mort.
D'altra banda, en temps de Verdguer
era viva la cançó tradicional, que el seu
cosí Salarich ja recull en el llibre es-
mentat, en una versió, per cert, no
coincident del tot amb les quatre que
dóna Milà i Fontanals al *Romancerillo*.

Verdaguer devia escriure aquest po-
ema el 1868, datació avalada per la
cal·ligrafia, que és de les darreries del
decenni 1860-1870, i per les mencions
que hi fa del destronament d'Isabel II i
de les gestes del general Prim. La Revo-
lució de 1868 va causar un gran impac-
te en el jove Verdguer, com ho mos-
tren molt bé diversos passatges de les
memòries del seu amic Jaume Collell,
publicades amb el títol *Del meu fadri-
natge*.

La versió del romanç sobre «Bac de
Roda» que ens ha pervingut no és ac-
bada. Es tracta d'un esborrany que con-
té una versió força primerenca, que es
troba en dos folis separats i esquinçats,
i que, doncs, per necessitats de co-
herència interna, hem recompost inte-
grant-hi alguns versos escrits al marge i
desenrotllant-ne d'altres que semblen
escrits com a alternativa per a una re-
visió ulterior. Hi hem distingit quatre sec-

cions, seguint la pràctica usual del poeta en la composició d'aquests romanços; seccions que unes vegades numerava i d'altres separava deixant-hi espais en blanc. Donem el text amb l'ortografia i la puntuació regularitzades segons els usos actuals i suplim entre

claudàtors els mots que hi falten o que no estaven desenrotllats. L'estil, com es pot comprovar, és el de l'englantina joc-floralesca. No hi veiem, però, a diferència de Josep M. de Casacuberta, que aquí s'hi enllaci el patriotisme català i l'espanyol, sinó més aviat al contrari.

BAC DE RODA

[I]

Rambla de les Davallades,
a prop de la Plaça Gran,¹
los que hi passen i no ploreu
no tenen cor vigatà,
que el més noble de la plana²
va a fer-hi el darrer badall,
penjat com si fos un lladre,
lladregot de camí-ral.
Quan a la forca el menaven,
a la cua del cavall,
entre renecs i pregueres
s'anava, trist!, exclamant:
—O Felip... [quint, lo de França]
[malhaja qui t'alletà!]
Pàtria meva, p[àtria] m[eva]
que no et puga revenjar!
Mes algú deurà cuidar-ne
pus romanen catalans.
A mi em duen a la forca
per massa que t'he estimat.
Però pus a la forca em duen
volenterós pàtria hi vaig.
Sols un neguit m'acompanya
o Catalunya, tu ho [saps].—
Quan fou a dalt de la forca,
on anava a ser penjat,
llançava un crit de «Revenja!»,
que pels cors va ressonar.
Si no ens revenjam nosaltres,
algú nos revenjarà.

[II]

Claustres de la Seu d'Ausona,
molts s'hi solen passejar,
tot planyent prop de ses cendres
lo gran savi vigatà,³
tot mirant los gòtics porxos,
los meravellosos arcs.
Mos pares sempre que hi entren,
ai!, se'n posen a plorar:
no ploreu la mort d'en Balmes,
ni els sepulcres espatllats,
que de marbres ni de savits
tan solament no en fan cas:
ploren per en Bac de Roda,
que té fossa més enllà,⁴
fossar que guarda les cendres
d'en Paracolls⁵ i d'en Bac,
amb ells al fossar de Roda
jo també hi solo anar
a regar ta fossa amb llàgrimes,

ja que no puc fer-ho amb sang.
Quan ells baixen a marina
se giren aigües enllà,
per veure si encara vénen
los barcos dels austríacs,⁶
que de l'arxiduc nos porten
la bandera triomfant.⁷
Les naus no vénen encara,
la revenja no ve mai.

[III]

Carrer que dóna a ses forques⁸
a on penjaren a en Bac,
porta el nom de Na Isabela,
la néta de qui ho manà!
De catalans prou ne queden,
però no són los d'antany.
Oh Felip quint, lo de França,
malhaja qui t'alletà!
Lo vent que et tirava a Espanya,
del món t'hagués arrencat!
Bac de Roda, Bac de Roda,
¿si ens hauries enganyat?
Tu ens parlares de revenja;
passaren dies i anys,
passaren anys i centúries,
i ningú ens ve a revenjar.
De catalans prou ne queden,
o mos pares estimats!
molts, grat sia a Déu, ne queden,
que encara són catalans.

[IV]

No ens enganya en Bac de Roda,
que eix crit no ens enganya pas,
aqueix crit i rebombori
que s'aixeca a la ciutat.
[Na Isabela] és destronada⁹

En Prim los ha dat a Cadis¹⁰
lo darrer cop de destrat.
Bac de Roda, Bac de Roda,
qui et pogué ressuscitar!
Qui et veié alçar de terra
lo pendó dels vigatans!¹¹
Per veure't una hora alçar-lo,
de vida daria els anys.
Son llibre de privilegis¹²
qui et veié desempolsar,
escrit per puntes de sabre,
de nostres avis amb sang!

1. La Plaça Gran o del Mercadal de Vic s'obrí al mençament del segle XX per l'actual carrer de Verdaguier, al punt on la Rambla de circumval·lació que s'engeix l'antiga muralla rep el nom de Rambla de Davallades. Això suposà la «supressió de l'illot de ses situat entre el passatge Comella i el carrer d'Isabel II». A l'indret hi havia el convent i l'església de monges Carmelitanes Calçades de la Presentació, conegudes com les «Davallades». A les forques de Davallades fou penjat Francesc Macià, «Bac de Roda», el 2 de novembre de 1713. Cfr. Eduard Junyent, *La ciutat de Vic i la seva història* (Barcelona: Curia, Edicions Catalanes, «Documents de Cultura», 1980, pàgs. 252 i 357 i ss).

2. «el més noble de la plana» és una reproducció literal, l'única al romanç, d'un vers de la cançó tradicional.

3. Al·lusió a l'eclesiàstic i escriptor Jaume Balmes Urpià, mort a Vic el 1848. Fou primer enterrat al cementiri de la ciutat, però el juliol de 1865 rebé nova sepultura al claustre de la catedral en una «cerimònia imponent», a la qual degué assistir el nostre poeta, llavors estudiant de Teologia al Seminari i destinat als Jocs Florals d'aquell any. Jaume Collell a *La meu fadrinatge* (Vic: Gazeta de Vich, 1920, pàgs. 71) dedicà al segon enterrament de Balmes tot un pítol, «La devoció balmesiana».

4. Sembla que, abans que Balmes, Bac de Roda hagué també un segon enterrament al claustre de la catedral. Segons Francesc Castellví, «*Sets años después de muerto lo hallaron entero y desde el Cementerio trasladaron a la Catedral, haciéndole un nicho en claustros*». («Narraciones históricas...») Obra manuscrita conservada al Staats Archiv, Viena, citat per Sanpere y Miquel, *Fin de la nació catalana*, Barcelona: Tipografia «L'Avenç», 1905, pàg. 258). Verdaguier al romanç, suposa encara un tercer trasllat de despulles de l'heroi al «fossar de Roda» i que l'enterrament que sent al claustre de la catedral es deriva pas del record de Balmes sinó del de Bac.

5. Francesc Paracolls, de Malla, fou un altre desterrat, penjat el 16 d'abril de 1714 a la forca de Puig d'en Planes. Verdaguier s'interessà pel «pàg. Paracolls» en les anotacions d'un quadern de ca. 1865.

6. «austríacs», pronúncia oxítona, encara avui en rent, per «austríacs».

7. Al·lusió a l'esperança en el retorn de l'Arxiduc transposada pel poeta en la d'un nou defensor de la causa dels «vigatans» al segle XIX.

8. El carrer d'Isabel II era al tram de l'actual carrer de Verdaguier que comunica la plaça del Mercat amb la Rambla de les Davallades, a l'indret, doncs on fou penjat Bac de Roda. La façana de l'edifici dóna a la Rambla ostenta una làpida commemorativa, tapiada el 1939 i descoberta de nou el 1979.

9. El triomf de la Revolució de Setembre de 1808 comportà la fugida d'Isabel II a França i el seu tronament. La notícia arribà a Vic el dia 1 d'octubre. Collell se'n ocupa extensament a «La Setembrina de Vich» (*Del meu fadrinatge*, op. cit., pàgs. 99-107) diu que amb Verdaguier varen assistir als aldarullis revolucionaris i que «en Cinto, tot anantens a sa marxa després de haver vist i sentit la manifestació primera de la Setembrina a Vich, compongué un romanç, l'estil del de *La nit de sanch*, que començava a aquest vers prou significatiu: *Ja ha caygu Butiflera*. No trigà gayre aquell estudiant de Seminari a penedir-se de haver posat en solfa a la *Beleta*, deya *l'exabrupto* revolucionari, y si may jo n'hi tingués memoria, per veure si encara guardava aquella provisió, se m'enfadava y m deya que no'n quaria rastre» (pàgs. 100 i ss.).

10. Referència als fets de Cadis de 18 de setembre de 1808, antecedents del destronament d'Isabel II general Prim, de retorn de l'exili d'Anglaterra, es centrà amb altres militars a Cadis. «A l'arribada de Prim, el primer arribat, Isabel II fou declarada reina de la nació espanyola [...] Prim acomplia la missió recórrer, amb tres fragates, el litoral mediterrani i feia la seva entrada triomfal a Madrid enmig d'entusiasme delirant.» Cfr. Carles Soldevila, *Història de Catalunya* (Barcelona: Editorial Alpha, 1962, p. 1368).

11. Al romanç verdaguieria «lo pendó dels vigatans» sembla significar la causa, el partit dels defensors dels drets nacionals de Catalunya, amb els quals el poeta s'identifica. «El paper capdavanter de la causa de Vic en l'adhesió a la causa de l'Arxiduc és conegut, del qual se'n fa ressò, a bastament, la biografia catalana fins al punt que hom anomena *gigatans* als seguidors del pretendent austríac, en referència als *botiflers*.» Cfr. Joaquim Albareda i Salas, *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolució 1700-1705*. IV Premi Internacional Jaume Vicens i Vives/Fundació «la caixa», 1993, pàg. 171).

12. Sobre el «Llibre de privilegis», vegeu Juan D. Noguera, *El règimen municipal de Vich anterior a la creació de Nueva Planta*, 889-1716 (Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, 1957) i Eduard Junyent, *Justicis i privilegis de la ciutat de Vic* (Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, 1969).